

A Bruegel-képek hangszerei

Igazi ínyencséggel indult a 2019-s évem, mert a 16. századi képzőművészet egyik flamand nagyságának, Pieter Bruegel (1525-1569) műveit láthattam a bécsi Szépművészeti Múzeumban. A németalföldi reneszánsz korszak hétköznapijai, gondolkodása, érzései jelentek meg előttem az emberi sorsokon, vagy a bibliai történeteken keresztül. A megfestett jelenetek sokfélesége, aprólékos kidolgozottsága, a színek varázslatos, izgalmas lüktetése mind-mind hatással voltak rám (is).

Óhatatlanul el kezdtem feltenni a kérdéseimet: a mester hány órát tölthetett el a vásznak előkészítésével, és a tényleges festéssel? Mi lehet a festékek titka, hogy azok még mindig szikrázóan élnek, természetesek? A látomásszerű képek minek a hatására születtek? Hol van a valóság és a fantázia határa? Hogyan lehet megfigyelni, ábrázolni ilyen részletességgel, változatosággal az emberek testi-lelki jellemzőit?

A kérdéseimet valószínűleg mások is megfogalmazták magukban, mindenki a képi rejtvények megfejtésével foglalta el magát, vagy lelkesen gesztikulált, magyarázott a mellette álló társának olaszul, angolul, németül, magyarul... Igazi bábeli, nyelvi zűrzavar! Mégis örültem ennek, mert valamennyien kiszakadtunk a megszokott nagyvárosi rohanásból, a könnyen megszerezhető információáradatból, és átadtuk elménket a „szépnek”, a felfedezés örömeinek.

Lehet, hogy szakmai ártalom, de a képek tanulmányozása alatt mindig jót derültem azon, ha valamelyik hangszer rám köszönt a festményekről. Ezért kaptak ezek a mellékszereplők kiemelt helyet ebben az írásban: a festékretegekbe zárt zaj, zsvaj, dobogás, sípolás, nyekergés és az egyéb zenei hangok újra megszólaltak, életre keltek a fejemben, ahogy a most következő sorokban is.

The Battle between Carnival and Lent (1559)¹ – A farsang és a böjt harca

A mozgalmas, sokszereplős festmény bal alsó sarkában a nagyevők társaságával érkezik két ember, akik éppen muzsikálnak. Az egyik kezében gitár, a másikonál köcsögduda van. A 16. századra viszonylag egységessé válik a gitár készítése: teste kávas építésű, hátlapja legtöbbször lapos, rosettája általában centrális elhelyezkedésű, bélhúrjai hasonlóan rögzítettek, mint a lantoké. A köcsögduda - melynél egy agyagkorsó szájára kifeszített disznóhólyagba beleillesztenek egy vékony botot és annak dörzsölésével egy brummogó hangot hoznak létre -, az egyik legegyszerűbb ritmuseszköz. A festményen rajtuk kívül még egy dudán játszó fiú, illetve a háttérben a körtáncot járók közelében egy dobos és talán egy rebec hangszert megszólaltató zenész láthatók.

Children's Games (1560)² – Gyermekjátékok

Szívesen nézelődtem a rohangáló, szerepjátékkal a felnőtti életet utánozó, vagy éppen csintalankodó gyermekek között. A babázástól a kézenállásig, a játéklovaglástól a fáramászásig számtalan ma is ismert - vagyis remélem, hogy még azok - játék elevenedett meg. Ha kellően kíváncsiak vagyunk, akkor segítségünkre lehet az interneten fellelhető forrás, amely részletezi ezeket. Az egykezes, szűk átmérőjű furulyán, amely lehet, hogy csontból, de lehet, hogy fából készült és a kisméretű, lapos, kétfenekű dobon tabor (tambourin)-n elmélyülten játszó kislány a festmény központi helyén, szinte az „első sorban” látható. A hangszerek ilyen formájú használata elterjedt volt a középkori életben: szívesen használták táncmulatságok, körmenetek, lovagi tornák, csaták alkalmával, több kódex és templomdíszítés is megőrizte az információt erről a szokásról.

The Triumph of Death (1562?)³ – A halál diadala

A festményből kiragadott négy képkocka pengetős, vonós, ütős, fúvós hangszerekből ad ízelítőt. Az üstdob - mely a középkori lovasság harci hangszere volt - most az

¹ Vienna, Kunsthistorisches Museum, Picture Gallery

² Vienna, Kunsthistorisches Museum, Picture Gallery

³ Madrid, Museo Nacional del Prado

elmúlás figyelemfelhívó, erős hangú, jelző eszköze. A győzelmet hirdetik, és nekem úgy tűnik, hogy a halál seregének a mozgását irányítják a hosszú, egyenes trombitákon játszó csontvázalakok. A koponyákat összegyűjtő kordén ül az enyészet szolgája, aki tekerőlanton játszik. A mű jobb alsó sarkában található az a férfi és fiatal nő, akik dacolva a pusztulással

lantkíséret mellett énekelnek, miközben egy csontváz viola di braccio hangszerrel csatlakozik hozzájuk. A földre támasztott furulya is várja, hogy megszólaltassák. Vagy a gazdája már elesett a harcban?

Peasant Wedding (c.1567)⁴ – *Parasztlakodalom*

Biztosan állíthatjuk, hogy a középkori zenei élet egyik legnépszerűbb hangszere: a duda. A bőrtömlőből adagolt levegő segítségével széles tölcsérű dallam- és szimplanyelves burdonsípok szólaltatták meg a gazdagon díszített dallamot és az alatta folyamatosan zúgó kíséretet. Esküvőkön, keresztelőkön, táncos eseményeken (pl. farsang, napforduló), de még a katonai zenei életben is feltűnik, hiszen a gyalogsági menetelést támogatták erőteljes hangjukkal.

Three Soldiers⁵ - *A három katona* (1568)

Lehet, hogy sokak számára elsősorban a korszak katonai ruházkodási szokásai miatt érdekes ez az alkotás, de a harántfuvola - amely egyrészes, hengerfuratú és egy sorban elhelyezett hat hanglyukkal ellátott hangszer -, és a nagyméretű dob jelenléte óhatatlanul eszünkbe juttatja azt, hogy a hadizenészek a menetelést segítő feladatok mellett szórakoztattak, korabeli táncokat és indulókat játszottak.

Mínta megelevenednének Sebastian Virdung szerzetes szavai (*Musica getutscht und außgezogē*, 1511): „...a katonáknak is van egyfajta kis dobocskájuk, amelyet a franciák és a németalföldiek a fuvola mellé használnak, mégpedig főleg tánchoz vagy lakodalomban. Ezek a dobok mind azok kedve szerint valók, akik a tiszteletreméltó jámbor öreg emberek nyugalmát

⁴ Vienna, Kunsthistorisches Museum, Picture Gallery

⁵ New York, The Frick Collection

zavarni akarják, a nyavalyásokét, a betegekét, a kolostorok áhítatos lakóit, akik olvasni, tanulni és imádkozni szeretnének, ezért hiszem és tartom, hogy az ördög találta ki és csinálta valamennyit, mert nincsen bennük semmi kedvesség, sem jóság, hanem csak elfedése és elnyomása minden édes dallamnak és az egész musicának.”

Szerintem mi, a festményekre rácsodálkozók megtaláljuk e hangszerek minden kedvességét és jóságát öt évszázaddal később, és az életigenlő muzsika is megszólal Bruegel humanista festészete által.

Szeged, 2019. január 11.

Sigmondné Erős Andrea

a Király-König Péter Zenei AMI tanára

Felhasznált irodalom:

A művészet története: Az érett reneszánsz Corvina Kiadó Budapest, 256-261 p.

John Henry van der Meer: Hangszerek Zeneműkiadó Budapest, 1988, 20-104 p.

[https://en.wikipedia.org/wiki/Children%27s_Games_\(Bruegel\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Children%27s_Games_(Bruegel))

http://arpad.btk.mta.hu/images/e-konyvtar/Sudar%20Balazs_Dobot%20doboltatni%20%20Egy%20regi%20magyar%20hangszer%20nyomaban.pdf